

General-potpukovnik
DUŠAN DOZET

Tito i revolucionarna strategija opštenarodnog rata

Titova strategija opštenarodnog rata pojavila se na početku procesa masovnih narodnih ratova. Oslanjala se na teorijsko izvorište klasika marksizma i najnaprednijih mislilaca buržoaske vojne teorije (drug Tito je izučavao i Klauzevica!). Revolucionarna praksa, koja joj je prethodila, bila je ograničena. Praksa Pariske komune bila je kratkotrajna. Istorijska iskustva iz oktobarske revolucije i građanskog rata u Rusiji potvrdila su životnost marksističkog shvatanja vojnih pitanja, iako su bila primijenjena u specifičnim uslovima koji se u drugom svjetskom ratu i poslije njega više nigdje nisu u potpunosti ponovila, već su, šta više, bila veoma različita. S gledišta savremenih uslova, kineska iskustva iz narodnooslobodilačkog rata mogla su odigrati izuzetno veliku ulogu, ali su ona u to vrijeme bila teško dostupna svijetu pa i komunističkom pokretu. Pored toga, opšte i posebne okolnosti savremene epohe narodnih ratova (koje drug Karelj naziva velikom antiimperijalističkom borbom naroda) oštro su se razlikovale od vremena juriša pariskih i petrogradskih proletera.

U takvom istorijskom kontekstu Titova revolucionarna strategija pojavila se kao dosljedan nastavljajući revolucionarnih tradicija, kao teorijska i praktična potvrda vrijednosti i ispravnosti marksističkog učenja i revolucionarne prakse prošlosti, ali, isto tako, i kao teorijska novina i kao prodor nove prakse, u potpunosti prilagođene savremenim uslovima. I kao nastavljajući revolucionarnog nasljeđa, Titova strategija je morala da stvaralački ponovo potvrdi vrijednost marksističkog koncepta naoružanog naroda, i to ne samo u novim uslovima već i u situaciji kada je taj koncept bio iznevjeren i pod-

vrgnut reviziji u gotovo čitavom radničkom pokretu. Počev od Bernštajna i Kauckog, socijaldemokratija je izvršila potpunu teorijsku reviziju marksizma u oblasti vojnih pitanja, možda najpotpuniju baš u toj oblasti, a savremena socijaldemokratija je u političkoj praksi prihvatila sva klasična buržoaska shvatanja o ratu, armiji i odbrani. Do pojave Titove strategije, u SSSR-u je bila završena staljinistička revizija Lenjinovih stavova o vojnom pitanju i u praksi je pobijedio u osnovi klasični koncept odbrane i rata, kojem je bio podređen interes čitavog komunističkog pokreta. Titovo oživljavanje marksističkog učenja o vojnim pitanjima moglo je, stoga, biti ostvareno (čak i bez obzira na nove, drugačije uslove) samo u borbi sa revizionizmom vladajućih centara komunističkog pokreta i sa već čvrsto ukorijenjenim shvatanjima, te je imalo karakter teorijsko-praktične novine i revolucionarnog stvaralaštva.

Originalne i genijalne ideje Titove revolucionarne strategije pojavile su se u situaciji kada je na svim frontovima drugog svjetskog rata dominirala klasična strategija, iako veoma izmijenjena u odnosu na strategiju prvog svjetskog rata. Pri tome je karakteristično da je ta strategija (u vojnom pogledu) na obje ratujuće strane bila u osnovi ista, a razlike, koje su naročito u početku postojale, tokom rata sve su se više gubile. Tako je moglo izgledati da je dominacija klasične strategije drugog svjetskog rata bila jedini mogući izraz tadašnjih tehničko-tehnoloških i društvenih uslova, i da je, prema tome, bila i jedina ispravna. Naravno, drug Tito nije prihvatio, niti je mogao prihvatiti takvu strategiju, i u tome nije bila dilema. Međutim, dilema je bila u nečem drugom — trebalo je nadvladati vladajuće shvatanje da se rat ne može voditi ni na kakav drugi način osim primjenom takve strategije. Zbog toga, prihvatanje takvog vladajućeg shvatanja moglo je značiti samo jedno: odustati od vođenja rata. U stvari, najveće odstupanje koje je klasična strategija mogla dozvoliti svodilo se na pokret otpora, ili različite vrste gerile, ili ograničeno partizansko ratovanje. A u sve tri varijante kriterijum je polazio od dominantne uloge klasične strategije na glavnim frontovima i od sporedne uloge otpora, gerile ili partizanskog ratovanja. Trebalo je da svi ovi oblici odigraju pomoćnu ulogu u podršci glavnim frontovima i vodećoj strategiji. Činjenica da se nigdje u Evropi nije pojavio opštenarodni rat osim u Jugoslaviji (i Albaniji), a takođe i nigdje u svijetu (osim u Kini), nije, naravno, bila posljedica samo vojnoteorijske logike, iako je ona odigrala veoma značajnu ulogu.

Prema tome, opšti uslovi za pojavu Titove strategije bili su krajnje nepovoljni. Revolucionarna iskustva iz prošlosti bila su ograničena; revolucionarnu teoriju bio je prekrrio veo zaborava; prodor kla-

sične strategije nametao se kao jedini uzor i jedini odgovor na savremene uslove; masovni pokreti otpora protiv fašizma nudili su se kao najveći domet akcije antifašističkih, progresivnih, pa i komunističkih pokreta.

Danas, poslije pobjede narodnooslobodilačkog rata u Jugoslaviji, a naročito poslije pobjede velikog broja narodnih ratova širom svijeta, više ne postoji sumnja da je revolucionarnu strategiju narodnog rata moguće uspješno primijeniti u praksi. To je, čak, opštepoznata činjenica. Međutim, u vrijeme kada se rađala Titova strategija, to nije bilo tako. Prema tome, ako želimo da ispravno ocijenimo vrijednost Titove strategije, moramo uzeti u obzir uslove u kojima se ona pojavila. S gledišta tih uslova ona je imala sva svojstva originalnog revolucionarnog stvaralaštva, teorijskog novuma i, možda, iznad svega — genijalnog razumijevanja duha vremena i predviđanja društvenih kretanja. Osim toga, i svojstvo herojskog preuzimanja odgovornosti za primjenu jedne strategije koja do tada nije imala istorijski uzor i koja u tadašnjoj savremenosti nije imala eminentnih pristalica, a imala je i eminentnih i brojnih protivnika...

Teorija i praksa revolucionarne strategije, danas je svjetska pojava, a u njenom nastanku doprinos druga Tita i jugoslovenskog iskustva imali su istorijsku ulogu. Ni drug Tito ni jugoslovenski komunisti nikada nisu smatrali da sopstvena iskustva treba nametati drugima, čak ni tada kada ona imaju opšte važenje. Jer, nametanje revolucionarne strategije jeste suprotno njenom biću. Jedno od osnovnih svojstava njene revolucionarnosti sastoji se u tome da zadrži autentičnost, da ostane stvarno narodna, da se oslanja na sopstvene snage i da izražava osobene uslove svake posebne društvene situacije i sredine. Zbog toga se revolucionarna strategija u praksi potvrđivala uvijek u posebnim i pojedinačnim oblicima pojavljivanja, obogaćivajući svjetsko iskustvo novim saznanjima. Danas se jugoslovenska strategija opštenarodne odbrane ne može ni zamisliti bez oslanjanja na ta nova saznanja, proizašla iz bogatih iskustava drugih, a njihovo iskorišćavanje u našoj savremenoj teoriji i praksi predstavlja obavezujući stav doktrine opštenarodne odbrane.

Šta je vitalno jezgro Titove revolucionarne strategije? To pitanje se nameće iz više razloga; i zbog toga što se jedino odgovorom na to pitanje može doći do suštine te strategije; i zbog toga što se jedino tim putem mogu obesnažiti neka, ne baš rijetka tumačenja koja je prikazuju u pogrešnom svjetlu ili je toliko pojednostavnjuju da, u stvari, izvrću njen smisao. Pored već pomenutog shvatanja da je drug Tito iskoristio posebne pogodnosti jugoslovenskog slučaja i uslove drugog svjetskog rata, odnosno borbu saveznič-

kih oružanih snaga na drugim frontovima, pojavljuju se i neka druga: da je u pitanju samo vojnički genije pojedinca, ili, obratno, samo genije političara a ne i vojnika; zatim, da i nije reč o posebnoj strategiji već o posebnosti njene primjene u specifičnim uslovima, što se nekad ispoljava u težnji da se Titova strategija navuče na stare kalupe klasične strategije (da se vojnizira), a nekad u potcjenjivanju opšte vrijednosti te strategije kao svjetske pojave, itd... Ima i krajnje subjektivističkih tumačenja — da je u pitanju samo idealan sklop ličnosti, ili da je Titova strategija pobijedila zahvaljujući slabostima i greškama protivnika (poznato shvatanje o strategiji kao vještini iskorišćavanja pogrešaka).

Fašizam je neizbježno uslovio i reprodukovao antifašističku borbu mnogo prije izbijanja drugog svjetskog rata, i to u njena dva osnovna vida — kao klasnu borbu radničke klase i kao nacionalno-oslobodilačku borbu koja je sve više i neminovno bila povezana sa klasnom borbom, iako je antifašistička borba u trenutku kulminacije fašističke opasnosti obuhvatila i borbu dominantnog dijela kapitalističkog svijeta na liniji njegovog spasavanja od uništavajućih ciljeva fašizma. U tom jedinstvu fašizma i antifašističke borbe kao njegove suprotnosti bili su utemeljeni i objektivni i subjektivni činioci savremenog društvenog razvitka i razvitka narodnooslobodilačke borbe i revolucije. Međutim, antifašistička borba postala je do kraja jasna tek kada se od objektivne reprodukcije fašizma pretvorila u svjesnu borbu protiv fašizma, u revolucionarnu praksu u kojoj je pokretačka snaga bila radnička klasa, jer je jedino ona mogla da odigra ulogu dosljednog borca za nacionalno i socijalno oslobođenje istovremeno, i da u borbu pokrene najšire narodne mase. Na toj osnovi jedinstva objektivno-subjektivne suštine antifašističke borbe, koja se pojavila ubedljivo i neposredno, razvijala se i marksistička misao i revolucionarna strategija narodnooslobodilačkog rata i socijalističke revolucije. U jugoslovenskim uslovima, antifašistička borba se veoma rano pretvorila iz gole reprodukcije fašizma u svjesnu i usmjeravanu borbu i veoma je jasno našla svoj stvaralački izraz u marksističkom razumijevanju događaja i procesa i u revolucionarnoj strategiji Komunističke partije i druga Tita. U tom smislu, predratni period borbe KPJ imao je suštinski značaj za pripremanje oružanog ustanka i za vođenje opštenarodnog rata. Oružani ustanak i opštenarodni rat bili su potvrda klasičnog obrasca o ustanku i ratu kao produženju politike koja je vođena više godina prije rata i koja se u ratu nastavljala drugim, nasilnim sredstvima. Zbog toga je nemoguće shvatiti naš narodnooslobodilački rat i revoluciju izvan kontinuiteta borbe KPJ prije rata. Isto tako, korijeni revolucionarne stra-

tegije narodnog rata, pa i najšire — opštenarodne odbrane, protežu se u vrijeme političkih borbi KPJ prije rata...

Cjelokupna Titova revolucionarna strategija bila je usmjerena na to da oslobodi pokretačke snage društva da se izbore za sopstvene ekonomske i političke interese. Međutim, za razliku od revolucionarnih borbi u prošlosti, Tito je prvi strateg revolucije koji je te interese usko povezao sa nacionalnooslobodilačkom borbom, a nacionalni moment sa klasnim. Tek u našem narodnom ratu ostvareno je jedinstvo borbe za nacionalne i socijalne ciljeve u formi narodnooslobodilačkog rata i socijalističke revolucije istovremeno. Na taj način su potencijali radničko-klasne borbe udruženi sa potencijalima nacionalne borbe, a istorijska uloga oslobođenja radničke klase u potpunosti se izrazila u oslobođenju svih društvenih grupa, čitavog naroda, i u oslobođenju od svih vrsta nesloboda — od neslobode rada do neslobode nacija i građana. Takav tip narodnog rata postao je primjer za mnoge narodne ratove poslije završetka drugog svjetskog rata. Titova strategija učinila je sve pokretačke snage društva, cio narod, neposrednim (i neposredovanim) učesnicima, subjektima rata i revolucije. Po svojoj najdubljoj suštini, takva strategija nije težila (i nije mogla težiti) manipulisanju masama naroda ili klase kao objektima nadređene strategije, već je, naprotiv, oslobađala samoupravne procese odlučivanja i upravljanja ratom i revolucijom od strane njenih neposrednih aktera i nosilaca. U tom smislu, opštenarodni karakter našeg rata i revolucije može se razumjeti i kao samoupravni u današnjem smislu riječi.

Na kraju, drug Tito je, zaista, neograničeno vjerovao u narod kao osnovni vojni faktor rata, u njemu je vidio neograničene vojne potencijale, što je formulisao svojom tezom o nepobjedivosti naroda koji se bori za sopstvene interese, uvjeren u njihovu opravdanost i ostvarljivost. Ta teza je do kraja zaoštrena stavom da je snaga naroda nepobjediva čak i u sukobu sa nadmoćnim protivnikom i superiornom ratnom tehnikom. Zbog toga, ako bi se potražio samo jedan odgovor na pitanje u čemu je suština Titove strategije, vjerovatno bi on glasio da je ona u Titovom odnosu prema narodu kao vojnom faktoru. Međutim, za razliku od mnogih jednostranih shvatanja o ulozi naroda (pa i jednostranih interpretatora Titovih ideja), koji su izdvajali samo pojedine elemente uloge naroda kao što su politička i moralna svijest i slično, pa su na osnovu toga takvu ulogu apsolutizovali, Titu je, naravno, uvijek bio stran idealistički pristup i ovom pitanju.

Titov smisao buđenja i angažovanja naroda takođe se ispoljava putem buđenja i razvijanja društvene svijesti, ali to je samo pojavni

oblik pomoću kojeg dolazi do izražaja istorijska suština buđenja i aktiviranja naroda. Zato će Tito istorijsko buđenje i pokretanje naroda uvijek povezivati sa razvojem materijalnih proizvodnih snaga i sa novim odnosima u svijetu koji označavaju temeljne promjene rasporeda snaga nacionalnog i socijalnog oslobođenja, s jedne strane, i snaga reakcije, s druge strane. Tek u tom svijetlu, društvena svijest naroda postaje takva materijalna snaga koja moralnom, političkom sviješću i ratnom vještinom može u savremenim uslovima da odnese prevagu nad svakim protivnikom. Takođe, u tom smislu za Tita je narod, i ljudski faktor uopšte, odlučujući faktor narodnog rata i revolucije, ali nikad i apsolutno odlučujući.

U strategiji druga Tita dijalektika faktora rata dovedena je u realne odnose. Materijalno-tehnički faktor rata, a pogotovu naoružanje, za Tita uvijek ima izuzetno veliki značaj, kome je on poklanjao i izuzetnu pažnju (problem tehničke modernizacije), ali ni taj faktor za Tita nema apsolutno odlučujuću ulogu. Ni najmoćnija ratna tehnika, ni najmoćnija materijalna snaga ne mogu odnijeti pobjedu ako se ne oslanjaju na kvalitativne prijednosti ljudskog faktora. U narodnom ratu ishod se ne rješava sukobom suprotstavljenih ratnih tehnika, niti sukobom čovjeka i ratne tehnike, već osnovnim sukobom između dva ljudska faktora koji su izraz društvenih protivrječnosti i koji su naoružani odgovarajućom ratnom tehnikom i djeluju na određenom prostoru i u određenom vremenu.

Taj momenat predstavlja polaznu osnovu i u onom dijelu Titove revolucionarne strategije koji se tiče načina upotrebe snage i sredstava u borbenim, ratnim dejstvima. Iako je taj aspekt Titove strategije veoma kompleksan, moguće je vidjeti njegov temelj upravo u tome što su se oblici organizacije oružane sile i načini borbenih dejstava prilagođavali uslovima, tako da mogu obuhvatiti i neposredno u borbu uključiti široke narodne mase i što su se, u toku rata, razvijali tako da stalno obuhvataju sve šire slojeve naroda. U početku su to bili partizanski odredi i partizanski način ratovanja, zatim — partizanski odredi i Narodnooslobodilačka vojska i kombinovanje partizanskog ratovanja sa elastičnim udarnim i manevarskim dejstvima širih razmjera i, na kraju, partizanski odredi i Jugoslovenska armija i kombinovanje partizanskog ratovanja sa operacijama strategijskih razmjera na kopnu, moru i u vazduhu. Osim toga, upravo sa gledišta širine obuhvata i vojničke racionalnosti upotrebe snaga i sredstava, u Titovoj strategijskoj kombinaciji uvijek je veliki značaj pridavan svim drugim, neoružanim oblicima otpora. Na taj način su sve više u borbu neposredno uključivani radnici, seljaci i napredna demokratska inteligencija svih naroda i narodnosti Jugoslavije, dakle

— cio narodnooslobodilački front. Oblici organizacije oružane sile i načini ratnih dejstava razvijali su se od nižih ka sve višim oblicima i načinima strategijske upotrebe snaga i sredstava. Neposredni učesnici oružane borbe i otpora na taj način sticali su sopstvena vojna iskustva i postepeno se osposobljavali za najsloženija ratna dejstva, u kojima je doslovno svaki vojnik i starješina, svaki aktivista i svaki dio pokreta bio nosilac ratne vještine NOP-a, razvijajući inicijativu i unoseći revolucionarno stvaralaštvo u proces njenog ostvarivanja.

Mnoštvo aktivnih nosilaca stvaralaštva u ratnoj vještini objedinjavala je jedinstvena idejna i organizatorska zamisao revolucionarne strategije. Upravo zato što je oslobodila stvaralačke snage naroda i što je počivala na jedinstvenim, opštejugoslovenskim i revolucionarnim osnovama, takva strategija je pokazala izuzetnu vojničku efikasnost. U njenom kreiranju i ostvarivanju neprekidno je, od početka do kraja, postojano djelovao Titov strategijski genije — posredno i neposredno, to jest i opštim direktivnim usmjeravanjem i komandovanjem. A to je takođe osoben fenomen, karakterističan za Tita kao vrhovnog komandanta. Nema nijednog vrhovnog komandanta iz drugog svjetskog rata koji se podjednako bavio i velikom, usmjeravajućom strategijom i srednjom, operativnom strategijom i koji je dokazao da je na oba nivoa podjednako uspješan.

Upravo zbog toga valja posebno ukazati na Titovu strategijsku ulogu u komandovanju operativnim grupama Vrhovnog štaba (iako to nije jedini način na koji se ispoljavala Titova operativna strategija). Titova ideja o stvaranju operativnih grupa (možda bi bilo pravilnije reći — operativno-strategijskih grupa) prvi put je primijenjena krajem 1941. godine (Prva proleterska brigada u istočnoj Bosni), a zatim je, u toku rata, doživjela snažan razvoj (manevar proleterskih brigada u zapadnu Bosnu, izvođenje operacija na teritoriji »Bihaćke republike«, borbe u IV i V ofanzivi, prodor u Srbiju, itd.), da bi kulminirala u završnim operacijama za konačno oslobođenje zemlje. Ako pogledamo kakve su posljedice imala dejstva operativnih grupa, lako je uočiti da su ona uvijek igrala istorijsku ulogu — prethodila su prvom i drugom zasjedanju AVNOJ-a, dovela su do konačnog razbijanja četničkih vojnih formacija, iskoristila su kapitulaciju fašističke Italije, pripremila susret sa sovjetskom armijom i zajedničke borbe za oslobođenje Beograda, omogućila prodor u Trst, itd. U stvari, pomoću operativnih grupa i neposrednog Titovog strategijskog rukovođenja ostvarivana je ideja o strategijskim težištima narodnooslobodilačkog rata i socijalističke revolucije. Ta ideja nema ničeg zajedničkog sa klasičnom idejom o krutom državnom težištu rata. Ona je bila nerazdvojni dio cjeline opšteteritorijalnog rata na

cijelom jugoslovenskom prostoru, na kojem je svaki njegov dio igrao ulogu strategijskog težišta, ali je značajna upravo zbog toga što je opšteteritorijalni rat, sva njegova težišta, podredila jedinstvenim i velikim ciljevima rata i revolucije, vodeći ih, od jedne etape do druge, ka najracionalnijem ispunjavanju sudbonosnih opštih zadataka. Međutim, tu ideju mogao je zamisliti samo veliki revolucionar, političar, državnik, ali je u djelo mogao provesti samo izuzetno sposoban vojnik. Tito — vojnik, Tito — komandant, isto je toliko velika figura kao i Tito revolucionar. Obje te strane Titove ličnosti usko su povezane i uzajamno uslovljene. Da spoj tih kvaliteta nije uvijek kod velikih istorijskih ličnosti pravilo na svakom nivou, pogotovu ne na nivou operativne strategije, svjedoči praksa mnogih drugih ratova i revolucija, u kojima se i preko posebnih ličnosti izražavala relativna samostalnost i specifičnost vojno-političke i vojne strategije. Najsrećnija je okolnost kada se relativna samostalnost vojno-političkog i vojnog stratega stiče u jednoj istoj ličnosti, ali je to i izuzetno rijedak slučaj. Tu srećnu okolnost imao je naš narodnooslobodilački rat u liku Tita revolucionara, političkog i vojnog stratega.

(»Vojno delo« br. 6/77)